

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Теорія і практика
формування мовної особистості
в умовах сучасних технологій
навчання і виховання
в загальноосвітніх закладах
та вищій школі*

Збірник наукових праць

Випуск 1

Кривий Ріг
КДПУ
2008

ДОСЛІДНИЦЬКИЙ МЕТОД ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ІНТЕГРАТИВНИХ ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК

В. Кисільова В. П., В. Ульянова

Становлення успішної особистості, здатної до життя і діяльності у сучасному суспільстві відбувається за рахунок підвищення її інтелектуально-творчого потенціалу, який необхідно розвивати, починаючи з молодшого шкільного віку.

Термін «інтелектуально-творчий потенціал» з'явився в психолого-педагогічній літературі недавно. З'ясуванню сутності його складових (інтелектуального та творчого потенціалів) присвячені дослідження таких психологів та педагогів, як Л. С. Виготського, Т. В. Галкіна, О.І. Савенкова, С. О. Сисоевої [2; 3; 6]. Вивченню питання, як впливати на розвиток інтелектуально-творчого потенціалу особистості, і зокрема молодшого школяра, присвячені роботи таких вчених: Д. Б. Богоявленської, Н. О. Менчинської, Н. Ф. Тализіної та інших [1; 5; 7].

Серед результативних методів впливу на підвищення інтелектуально-творчого потенціалу в процесі вивчення початкового курсу математики виділяють проблемно-пошукові методи і, зокрема, дослідницький.

Вести мову про результативність впливу дослідницького методу на рівень розвитку інтелектуально-творчого потенціалу молодшого школяра у процесі навчання можна за умови з'ясування сутності цього непростого поняття. Що ж ми розуміємо під інтелектуально-творчим потенціалом особистості.

Інтелектуально-творчий потенціал – сукупність усіх наявних розумових та творчих можливостей, способів діяльності, які можуть бути використані у будь-якій сфері. Він не може бути зведений до якоїсь однієї характеристики, наприклад, «коефіцієнт інтелекту», «рівень креативності» тощо. Це – глибинні особистісні характеристики, які О. І. Савенков об'єднує у кілька груп [6].

Інтегративні особистісні характеристики – одна з основних груп, формування яких сприяє розвитку інтелектуально-творчого потенціалу особистості. Компонентами цієї групи характеристик є:

1. Допитливість – надзвичайно висока потреба в інтелектуальній стимуляції та новизні. Виявляється в пошуку нової інформації, нових знань; у прагненні задавати багато запитань, у невгасаючій дослідницькій, творчій активності.

2. Надчутливість до проблем – здатність розпізнавати проблему там,

де інші нічого надзвичайного не помічають. Виявляється в здатності виявляти і ставити проблеми.

3. Прогнозування – здатність передбачати результати розв'язання проблеми до того, як вона буде реально вирішена, пророкувати можливі наслідки дії до її здійснення. Виявляється як при вирішенні навчальних задач, так і в інших найрізноманітніших проявах реального життя.

4. Словниковий запас – одночасно результат і критерій розвитку розумових здібностей дитини. Виявляється не тільки у великій кількості використовуваних у мові слів, а й в умінні (прагненні) «будувати» складні синтаксичні конструкції.

5. Здатність до оцінки – результат критичного мислення, передбачає можливість розуміння як власних думок і вчинків, так і дій і думок інших людей; забезпечує можливості самодостатності, самоконтролю, впевненості у собі, у своїх здібностях, і доцільності своїх рішень.

Одним із засобів виявлення наявних та схованих інтегративних особистісних характеристик молодшого школяра, а також засобом їх розвитку у процесі вивчення математики є дослідницький метод. Питанню використання дослідницького методу у процесі навчання математиці приділяли увагу А. М. Алексюк, В. І. Андреев, М. В. Кларін, І. Я. Лернер, В. І. Розумовський, О. Я. Савченко, І. С. Якиманська та інші.

В Українському педагогічному словнику дослідницький метод трактується як «метод залучення учнів до самостійних і безпосередніх спостережень, на основі яких вони встановлюють зв'язки предметів і явищ дійсності, роблять висновки, пізнають закономірності» [4, 102]. Внесення елементу дослідження в навчальні заняття сприяє вихованню в школярів активності, ініціативності, заохочує потребу дітей у самостійних пошуках.

У кожному дослідницькому завданні можна виокремити такі етапи:

- спостереження і вивчення фактів;
- виявлення незрозумілих явищ, що підлягають дослідженню – постановка проблеми;
- висування гіпотез;
- побудова плану дослідження, його реалізація;
- перевірка розв'язування;
- практичні висновки про можливість і необхідність застосування отриманих знань [8, 151].

Систематичне і методично правильне використання дослідницького методу, що ґрунтується на обов'язковому проходженні перелічених вище етапів, дозволяє максимально наближати теоретичні основи навчального

предмета «Математики» до практики, залучати у процесі аналізу проблемних ситуацій власний досвід учнів. Цей метод забезпечує переживання учнем наукової істини як цінності «для мене», тобто особистої; сприяє зближенню процесу навчання з науковим пізнанням, в якому учень виступає в ролі дослідника-відкривача нового знання. Саме в такій ролі формується в учня допитливість над чутливістю до проблем, прогнозування, словниково-вий запас, здатність до оцінки і самооцінки.

Результативність методики використання дослідницького методу у процесі навчання молодших школярів математиці з метою його впливу на рівень сформованості інтегративних особистісних характеристик вимагає від учителя певної сукупності послідовно здійснюваних організаційних дій, на що звертають увагу дослідники цієї проблеми. Це такі дії:

- опрацювання змісту програмного матеріалу з навчальної теми, вивчення якої за допомогою дослідницького методу має найбільшу пізнавальну і освітню цінність;

- ознайомлення з дослідницькою практикою у відповідній науковій галузі, розробка системи завдань, що потребують застосування досліджень для розв'язання відповідних проблем;

- розробка питань і алгоритмів, що стимулюють учнів до участі в навчальних дослідженнях;

- створення положень про інструментарій (сукупність знарядь, механізмів, приладів, пристосувань, пристроїв, які застосовуються для різноманітних дослідницьких операцій і вимірів) досліджень з конкретного предмету, навчальної теми, добору відповідної рекомендованої літератури.

Література

1. Богоявленская Д. Б. Интеллектуальная активность как проблема творчества. –Ростов: Кн. изд-во, 1983. –173с.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в детском возрасте: Психологический очерк. Кн. для учителя. –3-е изд. –М.: Просвещение, 1991. –93с.
3. Галкина Т. В., Алексеева Л. Г. Диагностика и развитие креативности //Развитие и диагностика способностей /Отв. ред. В. Н. Дружинин, В. Д. Шадриков. –М.: Наука, 1991. –С.170-177.
4. Гончаренко С. Український педагогічний словник. –Київ: Либідь, 1997. –376с.
5. Мечинская Н. А. Проблемы учения и умственного развития школьника: Избр. психол. труды. –М.: Педагогика, 1989. –218с.
6. Савенков А. И. Детская одаренность: развитие средствами искусства. –М., 199.
7. Талызина Н. Ф. Формирование познавательной деятельности младших школьников: Кн. для учителя. –М.: Просвещение, 1988. –175с.
8. Юзбашева Г. Формування дослідницької навчальної діяльності школярів //Директор школи, ліцею, гімназії. –2003. –№ 5–6. –С.149-152.